

KİLİSLİ RÛHÎ'NİN İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ATATÜRK KİTAPLIĞI Mc_Yz_K_0168 NUMARALI MECMUADA BULUNAN BİLİNMEYEN ŞİİRLERİ

 Seyfullah KORKMAZ^a

 Sevilay Buse GÖK^b

Özet

Asıl adı Mustafa olan Rûhî, 1133/1720-1721 yılında Kilis'te doğmuştur. İlim ve edebiyat dünyasında, parlak bir ömür sürdüğü bilinmektedir. Türkçe, Arapça ve Farsça şiirler yazmıştır. Şiirlerinde latifeli, cinaslı ve nükteli bir dil kullanmıştır. 1212/1797-98 yılında doğum yeri olan Kilis'te vefat etmiştir. Hem ilim adamı hem de şair olan Mustafa Rûhî'nin bir divanı olduğu bazı kaynaklarda belirtilmişse de günümüze kadar divanına ulaşamamıştır. Divanı olmayan bazı şairlerin bir kısım şiirleri, şiir mecmû'alarında yer almaktadır. Divan sahibi olmasına rağmen divanları günümüze kadar ulaşamayan bazı şairlerin şiirleri de yine bu şiir mecmû'aları vasıtasıyla gün yüzüne çıkarılabilmektedir. Henüz divanına ulaşamayan Mustafa Rûhî'nin de bir kısım şiirlerine İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Mc_Yz_K_0168 numarada kayıtlı şiir mecmû'asında rastladık ve bu şiirlerin şimdiye kadar bilinmeyen şiirleri olduğunu tespit ettik. Bu araştırmada, öncelikle Mustafa Rûhî'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgiler verildi. Bahsi geçen mecmû'ada Kilisli Mustafa Rûhî'ye ait olup şimdiye kadar bilinmeyen bir gazel, bir muhammes ile dört tahmis transkripsiyon alfabesine aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kilisli Rûhî, Mecmû'a, Şiir, Klasik Türk Edebiyatı



KİLİSLİ RÛHÎ'S UNKNOWN POEMS IN İSTANBUL METROPOLITAN MUNICIPALITY ATATÜRK
LIBRARY JOURNAL NUMBER Mc_Yz_K_0168

Abstract

Rûhî, whose real name is Mustafa, was born in Kilis in 1133/1720-1721. It is known that he lived a bright life in the world of science and literature. He wrote poems in Turkish, Arabic and Persian. He used a humorous, punned and witty language in his poems. He died in Kilis, where he was born, in 1212/1797-98. Although it is stated in some sources that Mustafa Rûhî, who is both a scholar and a poet, has a divan, his divan has not been reached until today. Some of the poems of some poets who do not have a divan are included in poetry majmuas. The poems of some poets whose divans have not survived even though they have a divan can be brought to light through these poetry majmuas. We came across some of the poems of Mustafa Rûhî, whose

^a Prof. Dr., Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, seyfullahkorkmaz1@gmail.com

^b Yük. Lis. Mez., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, sevilaybusegok@gmail.com

Makale Geliş Tarihi: 28.05.2021, Makale Kabul Tarihi: 28.08.2021

divan could not be reached yet in the poetry majmua registered in the Istanbul Metropolitan Municipality Atatürk Library with the number Mc_Yz_K_0168 and we determined that these poems have poems that were not known until now. In this research, firstly, information about the life and works of Mustafa Rûhî was given. In the aforementioned journal, belonging to Mustafa Rûhî unknown until now a gazel a muhammes and four tahmis have been transferred to the transcription alphabet.

Key words: *Kilisli Rûhî, Majmua, Poem, Classical Turkish Literature*



Giriş

Mecmû'a (مجموعه); toplamak, bir araya getirmek, birleştirmek anlamlarına gelen cem' (جمع) kökünden yapılmış mecmu' (مجموع) kelimesinin ismi mef'ûl vezninde müennesidir. Mecmu' kelimesi bu anlamıyla Kur'an-ı Kerim Hud Suresi 103. ayette geçmektedir¹ (İsfahani, 2012, s. 240).

Muhteva açısından pek çok çeşidi olan mecmû'alarından biri de şiir mecmû'alarıdır. Bunlar, Klasik Türk Edebiyatı'nın önemli kaynakları arasında yer alırlar. Şiir mecmû'aları, bilinen kaynaklarda ismine rastlanmayan şairlerden haberdar olmamıza imkân sağlamaktadır.

Birçok şairin bir kısım şiirlerinin, divanlarının nüshaları dışında farklı eserlerde ya da şiir mecmû'alarında bulunmasının başlıca sebepleri şunlardır:

a- Pek çok şair, divanını oluştururken beğendiği şiirlerini divanına almış bazı şiirlerini ise almak istememiş olabilir.

b- Bazı şairlerin divanları ise ölümlerinden sonra tertip edildiği için divanları tertip edenler, zaman zaman bazı şiirleri almayı unutmuş olmalıdırlar.

Şiir mecmû'aları taranarak bazı şairlerin kaybolan divanları halen oluşturulmaya devam edilmektedir. Pek çok şairin ise divanında olmayan fakat mecmû'alarda rastlanan şiirleri çeşitli çalışmalarla gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda şiir mecmû'aları edebiyat tarihinde büyük bir boşluğu doldurmaktadır.

Bu araştırmada, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı MC_Yz_K_0168 numaralı mecmû'ada Kilisli Rûhî'ye ait "Rûhî" mahlaslı şiirler üzerinde duruldu ve bu şiirlerin transkripsiyon alfabesine aktarımı yapıldı.

Kilisli Rûhî'nin Hayatı

Kilisli Rûhî'nin asıl adı Mustafadır. (Çınarcı, 2007, s. 63) Kilis'te 1133/1720-1721 yılında doğmuştur. Kilis'te yetişen âlimler silsilesinin öncüsü sayılan Çekmecelizâde Hacı Mustafa Efendi'den ilim tahsil etmiştir. Ardından Güllü Medresesi'nde ders vermeye başlamıştır. Zamanında ilgi gören ve o yıllarda bir ilim sayılan remil konusunda da ihtisas sahibidir. Türkçe, Arapça ve Farsça şiirler yazmıştır. Buradan onun bu üç dile hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Rûhî'nin edebî şöhreti kendisine başka memleketlerden pek çok dost kazandırmıştır. Hatta devrin önemli şairlerinden Zatî (Süleyman Efendi) ile dost olduğu bilinmektedir. Edebî hayatında lâtifeyi, cinaslı ve nekrelî sözleri çok seven Rûhî, ilim ve edebiyat cihanında parlak bir ömür sürmüştür (Kilisli Kadri, 1932, s.153-154).

¹ Kur'an-ı Kerim Hud Suresi, 11/103: "ذلك يوم مجموع له الناس" "Bugün, insanların Kendisi için toplandığı bir gündür."

Rûhî'nin hayatı hakkındaki bilgiler sınırlıdır. Rûhu'ş-Şurûh adlı eserinin "sebeb-i te'lîf" kısmında hayatına dâir bazı ipuçları vermiştir. Fakat bunlar biyografik malumatlardan ziyâde çektiği sıkıntıları anlatmak için söylemiş olduğu sözlerdir. (Ün, 2007, s. xiii) Doğduğu yer olan Kilis'te 1212/1797-98 senesinde vefat etmiştir. Vefatının ardından Surûrî şu tarihi düşmüştür:

"*Cihândan Mustafa Rûhî Efendi göçdü cennete. 1214.*" (Çınarcı, 2007, s. 63) Vefâtına Hâkî-i Kadîm tarafından söylenmiş olan ve mezar taşına yazılmış tarih manzumesi ise şöyledir:

"Âb-ı rûy-ı ser-firâz-ı şu'arâ
Ya'ni Hâcî Rûhî tâb-ı râyiha

İlmini fazlını beyândan âciz
Olsa hep hâme-i âlem mâdiha

Hükm-i Hâlık'la meşâm-ı cânı
Aldı ezhâr-ı ecelden râyiha

Yâ İlâhî! Fazl u lutfunla ola
Keff-i mîzânı sevâbı râciha

Hâki târihin de rızâ'en lillâh
Rûhi Efendi cânı için fâtiha" (Kilisli Kadri, 1932, s. 154).

Eserleri

Hemşehrisi olan Kilisli Kadri, *Ruhu'ş-Şuruh, Divan, Tabirname, İnşa ve Kuran-ı Kerim Havassı* adlı eserleri olduğu bilgisini vermiştir (Kilisli Kadri, 1932, s.154). Fakat günümüzde bu eserlerden yalnızca *Ruhu'ş-Şuruh* ve *İnşa* adlı eserlerine ulaşılmıştır.

a.Ruhu'ş-Şuruh:

Feridüddin Attar'ın *Pend-nâme* adlı eserinin 18. Asırda yazılmış mufassal bir şerhidir. Eserin dili ve tarzı klasik inşa kalıplarına uymaktadır. Eser edebî özelliklerine ilaveten tefsir, kelam, tasavvuf, astronomi, tıp, zooloji, botanik ve psikoloji bilim dallarına ait bilgiler de ihtiva etmektedir. Ayrıca eser, devrin cemiyet hayatı, inanış ve anlayışına dair mühim ipuçları vermektedir (Ün, 2007, s.xiii-xxvi). Eser Cumhur Ün tarafından doktora tezi olarak çalışılmıştır.

b. İnşa

Hasan Şener (2017), "*Kilisli Mustafa Rûhî'nin Bir Şiir Mecmûasındaki Gazelleri*" adlı makalesinde İnşa adlı eserin kendisi tarafından tespit edildiğini ve yayım aşamasında olduğunu belirtmiştir.

Diğer üç eserine ise henüz ulaşılamamış olsa da şiir mecmû'alarında Kilisli Rûhî'ye ait şiirler bulunmaktadır. Bir şiir mecmû'asında bulunan Kilisli Rûhî'ye ait şiirler ise çalışmamızda tanıtılacaktır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Mc_Yz_K_0168 Numarada Kayıtlı Şiirler

Çalışmamızda tanıtılacak olan gazeller İBB Atatürk Kitaplığı Mc_Yz_K_0168 numarada kayıtlı bir mecmû'ada yer almaktadır. Kütüphane kayıtlarından edindiğimiz bilgilere göre 87 yk., bb st. ; 215x135, bb mm. çapında fiziksel niteliğe sahiptir. Sayfa kenarlarında hafif su lekesi vardır. 110 varaklı bu

mecmû'anın müstensihisi ve istinsah tarihi bilinmemektedir fakat mecmû'ada yer alan şairlerin yaşadığı yüzyıllar esas alındığında mecmû'anın 18. yy sonu 19. yy'ın başında yazıldığı tahmin ediyoruz.

Söz konusu mecmû'ada "Rûhi" mahlası ile yazılmış sekiz adet şiir vardır. Bu şiirler mecmû'anın 8a, 8b, 9a, 10b, 42a, 62a varaklarda; 13, 15, 16, 18, 19, 24, 114, 185 numarada bulunmaktadır. Bu sekiz şiirden 8a, 10b, 42a varaklarında bulunan 13, 24 ve 114 numaralı şiirler başlıksız, geriye kalan beş şiir ise *Kilisli Rûhî* başlığı altında yazılmıştır. Başlıksız şiirlerden 8a/13 numaralı şiir Rıf'at mahlaslı şairin Rûhî'nin gazeline yazdığı tahmistir. 10b/24 numaralı başlıksız şiir ise Rûhî mahlasıyla yazılmıştır fakat nisbesi verilmemiştir.

Kilisli Rûhî başlığı altında yazılan şiirlerden 8b/16. ve 42a/ 114 numaralı gazellerin Bağdatlı Rûhî'ye ait olduğu tespit edilmiştir. Gazellerin matla ve makta beyitleri şöyledir:

- [8b/16] 1. O şūhuñ naħl-i ƣaddin medħ iden dil meyve-i ter yer
Sözün taħlîd iden tūti dehen vaşfında sūkker yer
5. Firâkı niğmetin ol şâh-ı hüsnüñ yerse ger ağyâr
Vişâli ni' metin *Rûhî* gibi bir 'abd-i kemter yer (Ak, 2001, s. 586)
- [42a/114] 1. Halka kîn eyleme var ise belâgat sende
Seni zem ideni sen medħile kıl şermende
5. Sâkin-i künc-i tevekkül olğör ey *Rûhî*
Nefs için 'ârif olan câhile olmaz bende (Ak,2001, s. 976)

Bahsi geçen 42a/114 numaralı gazel; Hasan Şener (2017), "*Kilisli Mustafa Rûhî'nin Bir Şiir Mecmûasındaki Gazelleri*" adlı makalesinde Kilisli Rûhî'ye atfedilmiştir. Ancak incelemelerimiz sonucunda bu şiirin Bağdatlı Rûhî Divanı 1017. Numaralı gazel (Ak, 2001, s. 976) olarak kayıtlı olduğu tespit edilmiştir. Bu durum diğer şiirlerinde Bağdatlı Rûhî'ye ait olabileceği şüphesi uyandırdığından Bağdatlı Rûhî'nin basılı divanını inceledik fakat söz konusu olan şiirlere rastlayamadık. Ayrıca Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü'nde (<http://teis.yesevi.edu.tr/arama>) kayıtlı Rûhî mahlaslı otuzdan fazla şairi araştırdık. Şairlerin kahir ekseriyetinin divanı günümüze ulaşmamıştır. Ulaşabildiğimiz divanlarda ise bahsi geçen şiirler bulunmamaktadır.

Böylelikle şiirler Kilisli Rûhî başlığının bulunması ve M. Fatih Köksal'ın "*Kaldı ki mecmû'alara, buradaki kayıtlara güvenmekten başka çaremiz de yoktur. Zira mecmû'alara hep şüpheyle baktığımız takdirde diğer yazmalara, söz gelimi dîvân nüshalarına da aynı kuşkuyla yaklaşmaktan bizi ne alıkoyacaktır?*" (Köksal, 2013, s. 326-327) sözünü referans alarak, manzumelerin Kilisli Rûhî'ye ait olduğu konusunda karar kılmış bulunmaktayız.

Mecmû'adaki Şiirlerin Vezin ve Kafiye Özellikleri

Çalışmada yer alan altı manzumenin dördü tahmis, biri gazel, biri ise muhammestir. Aruzun *mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün* kalıbıyla üç tahmis bir gazel, *fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün* kalıbıyla bir tahmis, *fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün* kalıbıyla ise bir muhammes kaleme alınmıştır.

Rûhî şiirlerinde mücedder (-k, -m, -t, -r, -â, -l, -n, -s); mürdef (-ûb, -ûy, -âh, -âz, -âb, -âr, -ân, -âm, -âb, -ât, -âl); müesses (-âye) ve mukayyed (-rk) kafiye kullanmıştır. Mürdef kafiye gazellerde ridf harfi ikisinde vav (و), dokuzunda elif (ل)dir.

Şiirlerde redifler ise –de, -a, -ından, -ımız, -mak için, bulmaz mı, -nın âşkına, bizim, -ın, vermez, -ıdır, bizdedir, -den, etme, biziz, -ıyız, oldum, -içre, -likde, itdim, amma, olsam şeklinde kullanılmıştır.

Metni incelerken Ahmet Ateş ile Atabey Kılıç'ın metin tenkidi ve metin neşri konusundaki tavsiyelerini göz önüne aldık (Ateş, 1942 s. 253-267; Kılıç, 2004 s. 331-345). Metinde geçen pek çok kelimenin farklı anlamları için alanın önemli sözlüklerinden yararlandık (Cebecioğlu, 2009; Şemseddin Sami, 2006). İBB Atatürk Kitaplığı Mc_Yz_K_0168 numaralı mecmû'ada bulunan Kilisli Rûhî'nin şiirleri aşağıda verilmiştir:

Şiirler

1.

fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

..-/ ..-/.../..-

- [8a] 1. Dil-leb-i teşne vişâline rehâ şoluyarak
Dest-i âgûşa getürdik biz anı kolluyarak
Şarılub dâyesi dāmânına bir yol bularak
Şeb-i vuşlatda bir âfet ile alt üst olarak
Câme-ḥ'âb içre uzandık yuvalandık yatdık
2. Bulunur nukre-i dūn niyyet-i ḥamd u kemde
Ola mâlik aña ehl-i kerem her demde
Germ-i bâzâr direm-i kıtlığıdır bu demde
Bu zamân naqd-i sūḥan-ı rā' ic iken 'âlemde
Nice dilber ile bir ağız idüb aldandık
3. Şerer-i dehr-i hemân meyve-i hām olmağ-içün
Gül-i ruḥsârına tâbında gülâb olmağ-içün
Ġamze-i tenim mey-âlûde şafâ şunmağ-içün
Şerbet-i lezzet-i lâl-i lebiñi bulmağ-içün
Şanma sūziş ile dilde şeker kaynatdık
4. *Rıf'atâ* duḥter-i rez birde 'iffet içre
Āb-ı dil-cū gibi ğırbâl mürüvvet içre
Ḥâne-i meyhâne de fercâm meserret içre
Görüp ol âfet-i bâzâr-ı maḥabbet içre
Rûḥiyâ emti' a-ı ḥüsnüni aldık şandık

-2-

mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

.---/.---/.---/.---

Ġazel-i ' Âbuddlâh Pâşâ Tahmis-i Ruĥî-yi Kilisî

- [8b] 1. Olaydı mihre-i manzar sende ki âyîne sîne
Ne şüretler virirdi mihri görseñ mâh-ı pervîne
Yemîn eyler gören rüyîñ kitâbın ĥatt-ı müşkîne
Nesîm-i ayâť ĥüsnîñ ' arz iderse mülket-i çine
Ser-â-ser fırça-ı âteş püristân hep gelür diye
2. Ĥarâm itdikce bu gülşen-serâde kâmet-i ĥübîñ
Olur her serv-i kıdd-i ĥayr-ı nür tarz-ı nev uslûbîñ
Dimişdir ' aşık-ı şâdıqları ol şüh-ı mergübîñ
Görüp ĥâl-i siyâĥın şaruşın rüyında maĥbûbîñ
Ĥabeş sultânıdır güyâ oturmuş taĥt-ı zerrîne
3. Uşûl-i nâzî çeşmüñ bahş idüb Cem' -i Cevâmi' den
Ferâĝ-ı iltifâta ' özr ider men' -i Mevâni' den
Kıllup ĥall-i rumûz ebrûlarıñ metn-i Tavâli' den
Ruĥîñla mihr olunca imtiĥân Şerĥ-i Tavâli' den
Mümeyyizler didi ĥüsnüñ sezâ-vâr oldı taĥsîne
4. Gönül bi-ĝayr iken reviş oldı çün zülf-i şeb-büya
Anı ' aşıküñ çapâñıñ bir zamân bildirdi her süya
Diriĝ ol çeşm-i câzûbende seni bend itdi bir müya
Geçerken ya' ni ĝamzeñden eyleşdi dâm-ı giysüya
Giriftâr oldı murĝ-ı ĥâzırım çengâl-i şâhine
5. Hemîşe ' âdet itmiş **Rûĥîyâ** cevri itmegi ol mâh
Bizi bir merd-i şâdıĥ eyledi bu nükteden âĝâĥ
Nedir seyr ile o mestür olan kıadr-i feraĥ câĥ
Evvel-i şâĥ-ı ĥüsn-i tîĝ-i ĝamzeñ olmayaydı âĥ
Didi bilmez misin cellâd lâzımdır selâtime

-3-

mefā'īlün / mefā'īlün / mefā'īlün / mefā'īlün

.---/.---/.---/.---

Rūhī-yi Kilisī

- [9a] 1. Cebīn fersā olanlar ḥākiyāya pāye bulmaz mı
Felekde rütbe-i evc-i semāya māye bulmaz mı
2. Harīs bir meniş düşsün ḳocanıñ ḥırsı dünyāya
Meger ceys ecelden evvel u ḡāye ḡāye bulmaz mı
3. Gedāniñ şāh olan tıfl-ı dilin aglatmasun yoḡsa
Zuhūr-i ' izzet'ullah ol gedāya dāye bulmaz mı
4. Yanār tāb-ı ta' bla gerçi gerçi her gün ehl-i kesb amma
Kanā' at eyleyüp zād mesāye sāye bulmaz mı
5. Müdāvā-yı dil ḡamiñın için **Rūhī** seherlerde
Vārān-ı derd ehl-i dergāh devāye vāye bulmaz mı

-4-

mefā'īlün / mefā'lün / mefā'īlün / mefā'īlün

.---/.---/.---/.---

Ġazel-i Fuzulī Tahmis-i Rūhī-yi Kilisī

- [9a] 1. Dilā āyīne-i veş şāf olmayan ' aks-i şor virmez
Anın-çün şām-ı ḡisū-yı bütān-ı seher virmez
' Aceb kim āh-ı ateşnākım ol şuḡa eser virmez
Baña bād-ı şabā ol serv-i gül-ruḡdan haber virmez
Açılmaz ḡonce-i baḡtum ümidüm naḡlī ber virmez

- [9b] 2. Firāḳıñ pūtesinde ḡısm u cānım gül-gürāz itme
Saña ḳaşr oldı maḡlab ḳışsa-ı hicri dirāz itme
Bu gülşende ecel ey ḡoncā-fem bu deñlü nāz itme
Gözümde mesken et hār-ı müjemden ihtirāz itme
Gül-i ḡandāna her dem ḡāra yār olmaḡ zarar virmez

3. Şayılmaz derd u firķāt olsa yüziñde biri ihşā
Her āhım dūd-ı çün berāber ḥasret eyledi peydā
Olup her ķaṭre-i barān ğamdan içün biñ deryā
Döküp gözyaşım sensiz helāküm isterem ammā
Ecel peykine seyl-i eşķ girdābı güzer virmez
4. Gel ey hercāī her cāye şabā tek sū-be-sū esme
Cefā-cūlık yarāşmaz sen şāh-ı hūbāna bu resme
Ciger hūn çekerdin nāzeniñ ebrūlaruñ vesme
Eger cān almak istersen tenümden tığuñı kesme
Ki pejmürde nihāle vermeyince şı semer virmez
5. Felek dolabuñ evvel döndür çeşmüñ şarābından
Dilerse saña bir gün gösterir şoñra hicābından
Ḥazer kıll dehrin ḥāşılı şevāb u tābından
Ķıyās et şem‘den vehm itme çarḥuñ inķilābından
O kim baş almağa ķaşd itmeyince tāc-ı zer virmez
6. Nedenlü şehr-i çarḥ ğaddār olsa gec reftār
Virir her şāmın encāmında bir ḥurşid-i pür-envār
Cefā-yı müstevcib zevk u şafādur eyleme inkār
Belā zımnında rahat olduğın ḥalka ider izhār
Felek bi-hüde ḥār-ı ḥuşğden gül-berg-i ter virmez
7. ‘ Aceb ‘ibret-i nümādır **Rūḥiyā** āyine-i devrān
Ḥired dökünde ‘ācizdir nedenlü eylese im‘ān
Görenler germ u serd rüzigārı böyledir her an
Fuzūlī dehrden kām almak olmaz olmadan giryān
Şadef şı almayınca ebr-ı nisāndan güher virmez

-5-

fā ‘ilā tūn fā ‘ilā tūn fā ‘ilā tūn fā ‘ilūn

-.--/-.--/-.--/-.--

Rūḥī

Bu gün on dört gün oldı görmedim ey māh seni
Ey efendim bize gel bu gice aḥşamlayalım

- [10b] 1. Sâkiyâ mey şun bize yâr-i Hüdâ'nuñ 'aşkına
Sürelim zevk-i Muḥammed Muştafâ'nuñ 'aşkına
İdelim 'işret 'Aliyyü'l-Murtaẓâ'nuñ 'aşkına
Nüş idelim Ḥasan ḥulku'r-Rızâ'nuñ 'aşkına
Cüş idelim şâh-ı Hüseyin-i Kerbelâ'nuñ 'aşkına
2. Çün cihânda her zamân bir 'âşıkun devrânıdur
Rehberimiz ḥâliyâ iki cihânuñ cânıdur
Pîrimiz sulṭânımız luṭf u 'inâyet kânıdur
Bâde-i cām-ı maḥabbet mü'miniñ imânıdur
Sâkiyâ ṭoldır 'Ali Zeyne'l-'Abâ'nuñ 'aşkına
3. Çünkü bildik aşlımız kim evvel u âḥir bizüz
İbtidâyuz intihâyuz bâtın u zâhir bizüz
Her neye baḫsaḫ cemâl-i ḥazrete nâzır bizüz
Sâkiyâ mey şun bize zerrin ile Bâkır bizüz
Şâh Muḥammed Bâkır ol kân u vefânun 'aşkına
4. Nüh felek câr 'anâşırdu bizüm ḥuddâmımız
Cem'imizdir cur'amız her gün bizim bayramımız
Cümle eşyâ yâd ider gice gündüz nâmımız
Sâkiyâ mey şun bize tâ şubḥ olunca şâmımız
Şâh Ca'fer ma'den-i şıdḫ-ı şafânun 'aşkına
5. Ol biziz kim varlığımızla ṭolı kevn-i mekân
Gâhi zâhir oluruz gâh ideriz sırr-ı nihân
Aşlımız arzû kılanlar cümle zerâh-ı cihân
Bâde-i güllüni ṭoldır sâkiyâ şun tâze cām
Şâh İmâm Mūsâ-yı Kâzım Pîr 'Aṭâ'nuñ 'aşkına
- [11a]
6. Nüh felek arz u semâ her taraf seyrân bizim
Evvel u âḥir 'âlem içre nâm eyle nişân bizim
Bunca bu kâinâtin ḥükmüne fermân bizim
Sâkiyâ mey şun bize dem bizim devrân bizim
Şâh İmâm Mūsâ Radiyallah 'Aṭâ'nuñ 'aşkına
7. Mazhar-ı luṭf u Ḥudâyız bizdedir 'ilm u ezel
On sekiz biñ 'âleme irer eger uzatsaḫ el

‘ Ālim u ‘ āmil biziz kim bizdedir ‘ ilm u ‘ amel
Sākīyā mey şun bize biz mest-i elest-i lem-yezel
Şāh İmām Meḥmed Takī Şemsü'd-Duḥā'nuñ ‘ aşkına

8. Kenz-i ‘ arşuñ biñbir sırr-ı Kur‘ ān bizdedir
Çeşme-i ḥayvān biziz kim her derde dermāñ bizdedir
Baḥr-ı ‘ Ummānız ḳamu dürr ile mercān bizdedir
Sākīyā mey şun bize şimdi devrān bizdedir
Şāh Meḥmeddir Takī Bedrū'd-Dücā'nuñ ‘ aşkına

9. Ehl-i imān bizdedir biz müminiñ imāniyuz
Münkiriñ inkāriyız hem yezīd tūfāniyuz
Cümle cismiñ cāniyız hem cānlarıñ cānlarıyuz
Sākīyā mey şun bize biz ‘ ālemiñ sulṫāniyuz
Şāh Ḥasan ‘ askeriyüz Sāḥib livānuñ ‘ aşkına

10. Bizdedir miftāḥ-ı ḡaybī bizde olur fetḥ-i bāb
Dem-be-dem kesb-i ziyā-yı bizden alur Aftāb
Ḳılmışız levm-i nazār kim bizdedir Ümmü'l-Kitāb
Şākīya mey şun bize tā şubḥa dek cām-ı şarāb
Şah Muḥammed Mehdi-i şāḥib zamānuñ ‘ aşkına

11. **Rūḥiyüz** biz her nesnenin aşı birüz kim şeş-i cihāt
Tā ezelden hem biz oldıḳ cemāle zerāt-ı z‘ āt
‘ Azam-ı esmā biziz kim bizde bulunur nūr-ı zāt
Şākīyā mey şun bize tā şubḥa dek cām-ı ḥayāt
Şākīya şun Zü'l-celāl-i Kibriyā'nuñ ‘ aşkına

Mim

-6-

mefā‘īlün / mefā‘īlün / mefā‘īlün / mefā‘īlün

.---/---/---/---

Ġazel-i ‘ Avnī Taḥmīs-i Rūḥi-yi Kilisī

[62a] 1. Perīşan oldı ḥālim neyleyim kim bī-nizām oldum
Düşüp ḳayd-ı ‘ iyāl ile ḡarīḳ-i baḥr-ı vām oldum
Siñenden baḡlu bir divāne-veş zencīr-i ām oldum
Tezevvüc ḳaşdıñ itdim ey dirīḡā şād-kām oldum
Taḳıldı boynuma tuz ṫorbası rüsvā-yı ḡām oldum

2. Hâyâl-i ârzü-yı dilber ile halkâ-yı zenlikde
Geçirmişdim nice eyyâm-ı şîrîn-i küh-kenlikde
Ferh-ı murğı nezâket kollarur iken çimenlikde
Dirîgâ başım âzâde iken şâg u esenlikde
Hevâ-yı germe uydum esîr-i bend-‘âm oldum
3. Dirîgâ bulmadım olunca derdin şöra derk itdim
Hülâşa çâre bilmem baş belâsın katı berk itdim
‘Aceb sıkletde koydım penbe-i kerîmi ferik [itdim]
Kanı ol zevk ü şevk u şöhet-i yârâmı terk itdim
Dirîgâ bir mülevves-âm beni mühmel-i cüdâm oldum
4. Ezel baş üzre koymâm var idi mânend-i fes amma
Melâhat tûşisini söyletirdim der-kafe amma
Benim şoytârı kibrim bilmez idi pîş u pes amma
Te‘ehhül-i nişf-ı dîn olduğına kıldım heves amma
Zebûn oldum zen-i dehre dilâ şimdi temâm oldum
5. Tecerrüdlükde **Rûhî** bûy-ı râhat pir-şâl olsam
Te‘ehhül eyleyüp şâh olmadan kemter gülâm olsam
Felekde er gibi erken gezüp nâil mezâm olsam
Cenâbetden kaçup gâmlar çekerdim ihtilâm olsam
Cünûnlar zümresine ‘Avniyâ şimdi imâm oldum

Sonuç

18. yüzyıl şairlerinden olan Kilisli Rûhî'nin (d. 1720-21 - ö. 1797-1798) divanı henüz günümüze ulaşmamıştır. Divanı olmayan bazı şairlerin bir kısım şiirlerine şiir mecmuaları vasıtasıyla ulaşılabildiğinden bahsetmiştik. Bizde İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Mc_Yz_K_0168 numarada kayıtlı bir şiir mecmuasında Kilisli Rûhî'nin şimdiye kadar bilinmeyen bir gazel, bir muhammes, dördü tahmis olan altı şiirini tespit ettik. Bu dört tahmisten biri Rıf'at mahlaslı şairin Rûhî'nin gazeline yapmış olduğu tahmistir. Diğer üç tahmis ise Abdullah Paşa, Fuzûlî ve Avnî'nin gazellerine Rûhî'nin yapmış olduğu tahmislerdir. Mecmû'ada bulunan Kilisli Rûhî'ye ait olan tek gazel Kilisli Rûhî başlığı altında, muhammes ise başlıksız yazılmıştır.

Çalışmamızda yer alan altı manzumenin dördü aruzun *mefâ'ülün/ mefâ'ülün/ mefâ'ülün/ mefâ'ülün* kalıbıyla, gazel *fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün* kalıbıyla, muhammes ise *fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. Şiirlerinden hareketle Kilisli Rûhî'nin güçlü bir şair olduğu anlaşılmaktadır. Divan mazmunlarını başarılı bir şekilde çokça kullanmıştır.

Çalışmada, şiir mecmualarının, Türk Edebiyatının kaynakları yönünden ne kadar önemli olduğu vurgulandı. Kilisli Rûhî'nin hayatı ve eserleri hakkında kayda değer bilgiler verildi. Kilisli Rûhî'ye ait

olduğunu tespit ettiğimiz şiirler, transkripsiyon alfabesine aktarıldı. Bu şiirler, şairin edebî kişiliği hakkında önemli bilgiler sunmaktadır.

Etik Kurul İzni

Bu makale etik kurul izni gerektiren bir çalışma grubunda yer almamaktadır.

Katkı Oranı Beyanı

Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sağlamış olduklarını beyan eder.

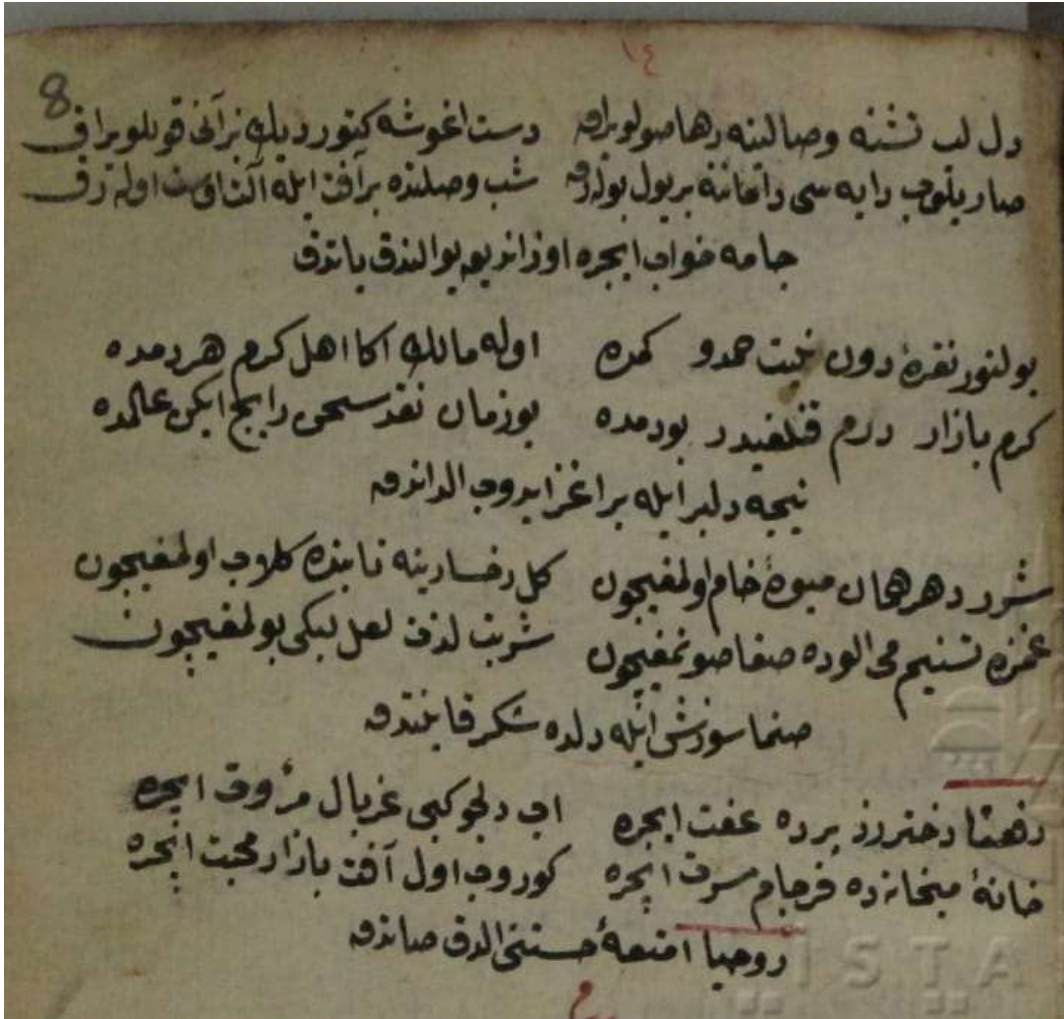
Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları aralarında herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.



Ekler

8a



فراقك بونه سندن جسم و جانم كل كز اینه سكا قصر اولدی مطلب قصه همی دراز اینه
 بو طشده اهل ای غنجه فم ابود کلوناز اینه کوزم سک ای خار مفرقن اختراز اینه
 کل خندان هر دم خاره بار اولوم ضرر و میر
 صابله زرد و فرق اولسه نور سکون برکام صا هرا هو روی چون بر هر صفا ایلدی پیدا
 اولوب هر طرف باران غمگین بیخه بیله دریا دو کو جا کوز باشی سندن هلو کم استرم اما
 اهل یکنینه سبل اشک کربانی کدر و میر
 کل ای هم جانی هم صبا نکل سو اسمه جفا مولود بر اشترس شه خوبانم پور سمه
 چکر خون جگر دن نازنین ابرو لک و سمه از جان الموعا ستریک سندن بیغلی کسمه
 که پزیده نهاله و برینجه صوت و میر
 فلک دولوس اول روز پزیده چشمک شرایین دیلر سه ساکه رکون کونتر و صکره محاسندن
 خذرقیل دهلک حاصلی نواج و نایندن قاس ای شمعندن وهم اینه چو فلک نقلد سندن
 او کیم باش الفه قصد این غنجه نایج زر و میر
 نکلو بوسه هر جریغ خدار اولس کج رفتار و بر هر شامک انجمنده بر خشدیر انوار
 جفا مستوجب زرق و صفاد را بله انکار بلا ضمنده راحت اولد یغلق خلم آیز اظهار
 فلک پزوده خار خشکدن کلبرک نر و میر
 عجب عرف نما در رو حیا اینه دوران خرد دو کندن عاجز در نر کل اولم امعل
 کوزنلکم و سرد روز کاری بولم دیر هاله و ضولی دهر دن کام الموم اولدین کر یان
 صدق صوا اینجه ابر بسانن کر و میر



بوکون اول در فکون اولی کوروم ای مانی ای اقدم بن کل بوکبی و تمامه لم
 ساقی صون بز بادق خندانک عشقم سوره لوزوق محمد طغانک عشقم
 ابع لم عشق علی رضانک عشقم نوش ابع لم حسن جلور صغانک عشقم
 جوش ابع لم شاه حبیب کرلوزنک عشقم
 چون جهانم هر زمان عاشقک هوزنید دهر بنر خانا ابکی جهانک جانیدر
 پیرز سرطاهر لطف و سخاوت کانیدر باره تمام تحت مومندک ایما نیدر
 ساقا طولدر عالی رس العبادک عشقم
 چونکه مملکه اصلدیم اولو افرید انداز انتهاز باطن و ظاهر زرد
 هر نه یه باحق جمال حضرتنا افرید ساقی صون بز زین ایز باقر نیدر
 شاه محمد باقری اول کان و خانک عشقم
 نه فلک جاد عناصر در زرع خدا مخر جعفر زرعیه نه هکون بزوم بر افرید
 جمله اشیا با دایم بر کیم کوزر نامخر ساقی صون بز تا صبح اولو نجه نامخر
 شاه جعفر معدن صدق صغانک عشقم
 اول بز زکیم وارغبیر طوی کون و مکان کاهی ظاهر اولوزر کاه ابر در زری زبان



Kaynakça

- Ak, C. (2001). Bağdatlı Rûhî Dîvânı Karşılaştırmalı Metin I. Uludağ Üniversitesi Yayınları.
- Ateş, A. (1942). Metin Tenkidi Hakkında. *Türkiyat mecmuası*. VII-VIII / 253-167.
- Cebecioğlu, E. (2009). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. Ağaç Kitabevi Yayınları.
- Çınarcı, M. Nuri. (2007). *Şeyhülislâm Ârif Hikmet Beyin Tezkiretü's Şu'ârâsi ve Transkripsiyonlu Metni*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürbüz, M. (2013b). Osmanlı şiirinin hazineleri: Mecmualar ve Cönkler çalıştayı. *Turkish Studies*, (811), 2907-2909.
- İBB Atatürk Kitaplığı MC_Yz_K_0168 Numaralı Mecmua, v. 1-110.
- İsen, Mustafa vd. (2021). Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. <http://teis.yesevi.edu.tr/arama>.
- İsfahanî, Ragıb-el İsfahani (2012). Müfredât (Çev. A. Güneş, M. Yolcu) Müfredât Kur'an kavramları Sözlüğü. Çıra Yayınları.
- Kılıç, A. (2004). Günümüzde Metin Neşri ve Problemleri Üzerine Düşünceler. I. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni, 8-10.
- Kilisli Kadri (1932). *Kilis Tarihi*. Burhaneddin Matbaası.
- Köksal M. F. (2013), Bâkî'nin Bilinmeyen Veda Gazeli ve Dîvânında Bulunmayan Bazı Şiirleri. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 10, 319-330.
- Şemseddin Sami (2006). *Kâmûs-ı Türkî* (15.Baskı). Çağrı Yayınları.
- Şener, H. (2017). Kilisli Mustafa Rûhî'nin Bir Şiir Mecmûasında Tespit Edilen Gazelleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2), 43-52.
- Ün, C. (2007). *Kilisli Mustafa Rûhî Efendi'nin Rûhu's-Şurûh'u*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

